

uteretur illa per repetitionem, ut per diem mensuramus annum; et hoc modo impossibile est metiri æternitatem, eo quod sine et principio careat. Et hæc est ratio a priori, ob quam æternitas mensurabilis non est, quia, scilicet, est infinita in ratione durationis; quod autem infinitum est, quatenus tale est, immensurabile est.

6. Dices: etsi non sit mensurabile mensura finita, potest tamen mensurari infinita per quamdam adæquationem; ut si fuisset tempus ab æterno, per illud possemus mensurare infinitam durationem æternitatis; et nunc per comparisonem ad illud tempus ut possibile, mensuramus nos et concipimus æternam Dei durationem. Respondetur: imo si tempus fuisset infinitum ab æterno, non possemus illud secundum se totum mensurare, sed tantum secundum partem, quod non cadit in æternitatem, quæ partes non habet. Cum ergo integra quantitas ipsius mensuræ seu temporis non esset nobis nota, sed ad summum confuse cognita, non possemus per illam mensurare æternitatem, sed solum possemus cognoscere, illa duo semper coexistisse, quod non esset mensurare unum per aliud, sed esset tantum ex cognitione extremorum cognoscere relationem coexistentiæ resultantem, quidquid illa sit, quæ, per se loquendo, diversa est a relatione mensuræ. Ille autem modus cognoscendi aut explicandi æternitatem per habitudinem seu coexistentiam ad infinitum tempus imaginarium, non spectat ad rationem mensuræ, cum tempus illud nihil sit, sed neque sit medium ad cognoscendam æternitatem, sed potius deservit ut per negationem omnis successione uniformitatem æternitatis concipiamus, ut D. Thomas supra indicavit.

7. Ac denique, quidquid sit de illo modo concipiendi nostro, et quovis nomine appelletur illa coaptatio seu comparatio æternitatis ad infinitam successione imaginariam, constat rationem æternitatis non consistere in eo quod cognoscibilis sit sub illo respectu ad successione imaginariam, cum hoc sit valde extrinsecum et accidentarium illi. In quo hallucinatus est Gabriel supra, dicens æternitatem includere respectum coexistentiæ ad infinitam successione veram vel imaginariam, attribuens ipsi rei modum concipiendi nostrum, quod est occasio erroris. Alias multa falsa tribueremus Deo, quoties instar creaturarum illum concipimus. Licet ergo æternitas revera talis sit, ut quantum est ex se sufficiens

sit ad coexistendum infinitæ successione, eisque infinitas per hunc modum a nobis concipiatur aut explicetur, tamen in sua ratione non includit hos respectus, sive mensuræ, sive coexistentiæ tantum, sive in recto, sive in obliquo connotatos, cum omnes proveniant ex solo modo concipiendi nostro, qui extrinsecus est ipsi æternitati secundum se.

8. Et hinc etiam obiter constat æternitatem non proprie appellari mensuram divini esse; quod si interdum auctores graves ita loquuntur, usi sunt late nomine mensuræ, solumque intendunt significare, æternitatem esse quasi adæquatam et proportionatam durationem divini esse, in quo potius significant tale esse immensurabile esse, sicut est ipsa æternitas, velsicut Deus, ut cognoscibilis a se, dicitur ab Augustino finiri a sua cognitione, quo loquendi modo solum significatur cognitionem esse æque infinitam, ac est ipsum cognoscibile.

Secunda opinio asserens æternitatem negatione compleri.

9. Alius modus explicandi ens rationis inclusum in æternitate, est per negationem aliquam, quæ etiam est ens rationis. Hanc sententiam, quod æternitas includat negationem, tenet Scot., Quodl. 6; et Cajetan., 1 part., quæst. 10, art. 2, et multi alii. Tamen in negatione hac explicanda, esse diversitas. Quidam enim putant illam esse negationem mensuræ, seu potius mensurabilitatis, ita ut æternitas formaliter dicat durationem immensurabilem, atque in hoc sensu dicatur *interminabilis*, id est, quæ nulla mensura definiri aut terminari potest. Sed licet verum sit æternitatem esse durationem immensurabilem, non tamen puto hanc negationem formaliter importari nomine aut conceptu æternitatis. Primo, quia supra ostensum est rationem mensuræ aut mensurabilis non esse de formali ratione durationis ut sic, quod verum est etiam in durationibus finitis, ut rationes ibi factæ probant; ergo nec duratio infinita, quæ est æternitas, constituetur formaliter per negationem mensuræ. Secundo, quia mensura ad mensurabile formaliter dicit relationem rationis; aut ergo illa negatio est tantum negatio ejusmodi relationis quasi actualis, et hoc non, quia talis negatio est, hoc ipso quod intellectus non concipit talem relationem. Vel intelligitur de negatione capacitatis seu fundamenti talis relationis; et hæc supponit aliam negationem realem, quæ est negatio

principii et finis; ergo potius illa includetur in ratione æternitatis, et illa magis significatur per illam vocem *interminabilis*.

10. Scotus ergo hanc negationem intelligit formaliter includi in ratione æternitatis; sicut enim in attributo infinitatis includitur negatio termini perfectionis, ita in attributo æternitatis formaliter includitur negatio termini durationis. Quia vero carere principio et fine durationis communicari potest durationi infinitæ, quæ non sit æternitas, addit Scotus hanc negationem non solum esse actualis desitionis aut inceptionis, sed etiam negationem capacitatis, seu possibilitatis desitionis, quæ negatio non convenit aliis durationibus. Et propter hanc causam putat dictum esse a Dion., cap. 5 de Divinis nominibus; *Deum esse ævum ævorum, et regem seculorum*. A qua sententia non multum discrepat Cajetanus, dum ait, æternitatem consistere in uniformitate divini esse. Uniformitas enim nihil aliud esse videtur quam carentia omnis varietatis et successione. Nam, ut ipsum nomen præ se fert, uniformitas nihil aliud est quam unitas in forma, id est, in dispositione seu habitudine rei seu in modo se habendi. Ut enim recte Cajetanus advertit, nomen uniformitatis analogum est, et latissime patet; nec solum rebus permanentibus, sed etiam ipsi motui attribuitur; imo et ipsi difformitati, si uniformiter et cum proportionem fiat; Deo autem per antonomasiam attribuitur perfectissima uniformitas in omni eo, quod concipitur per modum formæ seu perfectionis Dei, id est, in esse, in scientia, etc. Sicut autem unitas negationem includit, ita et uniformitas. Est enim quædam unitas contracta ad formam; si ergo æternitas consistit in uniformitate divini esse, includit in suo conceptu illam negationem, quam uniformitas dicit. Unde D. Thom., in 1, dist. 19, quæst. 2, a. 1, non est usus nomine *uniformitatis*, sed *unitatis*, dicens, *permanentiam actus, secundum quod intelligitur in ratione unius, esse de ratione æternitatis*. Includit ergo, juxta hanc sententiam, æternitas negationem omnis successione actualis et possibilis in toto esse rei æternæ; et sic includit negationem prioris et posterioris, et negationem principii et finis, non solum actualis, sed etiam possibilis, quia finis et principium esse non possunt nisi cum aliqua successione, saltem inter ipsum esse post non esse, vel e contrario, inter non esse post esse, quam etiam successione negat uniformitas divini esse. Includit denique ne-

gationem omnis successione concomitantis in quolibet intrinseco actu, aut perfectione Dei, quia est uniformitas simpliciter in toto esse Dei; nam in eo includitur omnis forma, omnisque perfectio Dei.

11. Addidit vero ulterius Cajetanus, æternitatis rationem consistere in ratione uniformitatis, ut uniformitas habet rationem mensuræ; et ita videtur amplecti utramque sententiam positam, tam de negatione quam de relatione rationis. Sed rationes, quæ probant æternitatem non compleri per rationem mensuræ, probant etiam æternitatem non includere illam relationem simul cum negatione. Unde quoad hanc partem non amplectimur sententiam Cajetani.

Quæstionis resolutio.

12. Quoad alteram vero partem, existimo imprimis recte Cajetanum interpretari, D. Thom. dicentem, *rationem æternitatis consistere in apprehensione uniformitatis*, intelligendum esse non de apprehensione formali nostri intellectus, sed de objectiva, id est, de uniformitate apprehensa, seu quam nos apprehendimus in divino esse; non quod apprehensio nostra pertineat ad rationem æternitatis, id enim impossibile est; alias, nisi nos divinum esse apprehenderemus, aut per nostram apprehensionem aliquid ei attribueremus, in Deo non esset æternitas, quod ridiculum est. Propter quam rationem generaliter censeo, nullum ens rationis, quatenus pendet ex apprehensione nostri intellectus, includi posse in formali ratione æternitatis. Cum ergo D. Thomas mentionem facit apprehensionis uniformitatis, solum explicat rationem æternitatis per conceptum objectivum correspondentem nostræ apprehensioni, quando concipimus æternitatem.

13. Deinde existimo, hujusmodi uniformitatem et rationem æternitatis recte explicari per negationem superius declaratam. Neque inde fit attributum æternitatis non esse reale, aut non convenire Deo nisi per nostrum intellectum, quia illa negatio realis est eo modo quo potest hoc negationi convenire, id est, realem imperfectionem et successione excludens. Sicut etiam simplicitas attributum reale est, quamvis negationem induat, et de duratione in communi supra etiam dicebamus optime per negationem explicari, quamvis permanentia durationis in re ipsa sit; at quo divina duratio simplicior est et permanentior, ac sibi semper similior, eo majori

ratione per negationem a nobis concipitur et explicatur. Denique esse a se, licet sit attributum Dei, et reale, tantum formaliter negationem independentiæ includit; at vero æternitas in suo conceptu includit, quod sit duratio simpliciter necessaria, atque adeo independens ab alia, ut etiam docuit D. Thomas, in 1, dist. 19, ubi supra. Sic igitur recte dicitur æternitas, quatenus attributum distinctum ab aliis est, aliquam negationem includere.

14. *Æternitas ab immutabilitate distincta est.* — Neque hinc fit ut attributum æternitatis cum attributo immutabilitatis confundatur; quanquam enim hæc attributa sint propinquissima, et ideo sæpe pro eodem usurpentur, ut videre licet præsertim apud Isidor., lib. 7 Etymolog., c. 4, et August., lib. de Natura boni, c. 39, tamen secundum rationem distinguuntur, etiam in negationibus quas includunt. Nam, sicut motus et tempus, licet in re sint idem, nihilominus ratione distinguuntur, ita negatio mutationis, quam dicit immutabilitas, secundum rationem distincta est a negatione successionis temporalis, seu omnis successionis durationis creatæ, quam includit æternitas.

15. Tandem censeo per hanc negationem circumscribi aut declarari a nobis perfectionem positivam divinæ durationis, quam perfectionem per æternitatem significamus. Hoc per se notum est ex omnibus similibus attributis Dei, et præsertim in attributo simplicitatis id supra explicuimus; omnes enim hæc negationes habent fundamentum in perfectione divina, quam nos neque adæquate, neque prout in se est concipere possumus; et ideo et pluribus et negativis conceptibus illam declaramus. Quæ autem sit illa perfectio positiva, quæ per hanc negationem explicatur, controverti solet; nam quidam aiunt esse solam intensivam perfectionem illius durationis, a qua provenit ut divinum esse et plenum et immutabile sit, et consequenter ut nullam variationem aut definitionem in se possit admittere, atque ita sentit Scotus supra. Alii vero volunt esse infinitam perfectionem quasi extensivam, non quod in ipsamet æternitate sit extensio, sed quod in ea sit eminens quædam perfectio, ratione cujus ex se sit sufficiens ad coexistendum omni extensioni, quantumque illa sit. Verumtamen dissensio est parvi momenti, et de modo loquendi; nam tota illa eminens perfectio unde æternitas habet vim coexistendi cuilibet successionem,

quatenus positivum quid est, non aliud a perfectione intensiva divini esse, a qua provenit ut illud esse, simul et ex se atque immutabiliter habeat totam perfectionem suam, et in hoc consistit positiva permanentia omnino necessaria ipsius æternitatis, ratione cujus habet illam vim coexistendi. Et hæc sufficiant de æternitate, quantum ratione investigari potest.

SECTIO V.

Quid sit ævum, et quomodo a successivis durationibus distinguatur.

Varie divisiones durationis creatæ, quibus supponitur ævum esse.

1. Post explicatam primam divisionem durationis, ac præcipuum membrum ejus, consequens est ut aliud membrum subdividamus, atque ita ad singulas durationes tractandas descendamus. Duratio igitur creata dividi potest primo in permanentem et successivam; permanens dicitur, quæ tota simul perseverat absque partium successionem; successiva autem dicitur, quæ non permanet, nisi quoad una pars ejus alteri succedit. De qua priusquam subdivideretur, quæri posset an detur aliqua duratio creata vere permanens. Sed quia frequentius tractari hoc solet in speciali de ævo, ideo explicando rationem ævi, commodius generalis illa quæstio definiatur. Dividitur ergo ulterius duratio creata permanens in durationem immutabiliter natura sua permanentem, quæ ævum appellatur, et in eam, quæ licet permanens sit, tamen ex se non habet permanentiam immutabilem, sed natura defectibilem, quæ duratio non habet commune nomen usu omnium receptum, ab aliquibus tamen vocatur instans discreti temporis, de quo dicemus in sectione sequenti; nunc ratio ævi explicanda est.

2. Et primo quod ad nomen attinet, supponendum est interdum accipi pro æternitate, quia in græco nomen non est diversum; interdum pro diuturna duratione, eadem ratione qua de æternitate idem diximus. Proprie vero ex usu Theologorum sumitur pro duratione rerum incorruptibilium. Quod ergo sit aliqua duratio quæ merito ævum appellatur, supponendum est; id enim demonstratum relinquetur, explicata essentiali ratione ipsius ævi prout significat durationem rerum creaturarum incorruptibilium. Nam quod hæc res durent, evidens est, cum in suo esse reali permaneant; habent ergo suam realem

durationem. Quod vero illa duratio sit distincta a reliquis, ideoque merito nomine ævi significetur, ex peculiari natura et modo essendi talium rerum facile intelligi potest; constabit vero amplius declarata ratione ipsius ævi.

Sitne ævum duratio permanens.

3. *D. Bonaventuræ opinio.* — His ergo suppositis, imprimis inquiri solet an convenienter ævum sub genere permanentis durationis numeretur, id est, an vere sit permanens, nullaque in eo sit realis successio. In qua re est opinio celebris D. Bonaventuræ, in 2, dist. 2, art. 1, quæst. 3, qui negat ævum esse durationem permanentem, etiam si sit duratio rei permanentis. Distinguit enim triplicem durationem: unam, quæ nullam successionem aut variationem habet, neque in se, neque in esse cujus est duratio vel quod mensurat (ut multi loquuntur), vel quod nostro modo concipiendi afficit, seu formaliter constituit in ratione durantis, et hanc dicit esse æternitatem. Aliam, quæ et in se et in illo esse cujus est duratio, habet successionem et varietatem, et hanc vocat tempus. Aliam vero quasi mediam, quæ in se quidem variationem et successionem habet, non tamen in illo esse cujus est duratio. Quod si inquiras quomodo possit in duratione esse varietas, si non est in esse, respondet Bonaventura, quia idem esse potest continue fluere a suo principio, sicut lumen a sole. Aliter enim (inquit) egreditur lumen a sole quam aqua a fonte; nam aqua continue egreditur a fonte, ita tamen ut semper alia et alia manet; lumen vero idem manens continue egreditur e sole; unde, licet in esse luminis non sit varietas, tamen in egressu ejus a sole est continuus et successio. Ita ergo contingit in omni esse creato respectu Dei; atque ita ratione emanationis continuæ esse creati a Deo, potest in duratione ejus esse varietas, etiam si non sit in ipso esse. Hanc opinionem nullus fere Scholasticorum seculus est, quamvis Scotus et Richardus, infra citandi, probabilem eam censeant. Aureolus vero, qui, ut ex Capreolo supra referebamus, censuit de ratione durationis ut sic esse successionem, a fortiori idem diceret de duratione rerum incorruptibilium, si tamen in ævis veram durationem admitteret.

Opinio Bonaventuræ suadetur.

4. *Unde primum potest hæc opinio fundari*

generali ratione, scilicet, quia nulla creata duratio ut sic potest esse omnino permanens. Quod probatur, quia nulla est duratio quæ non recipiat magis et minus secundum extensionem durationis; ergo nulla est quæ non sit quanta et extensa successive. Probatur consequentia, quia inter res indivisibiles, ut tales sunt, non potest intelligi comparatio secundum magis et minus. Antecedens vero patet, quia comparando Angelos inter se, verum est dicere æqualiter durasse; comparatione vero Dei minus durasse; comparatione autem hominum vel rerum corruptibilium plus durasse. Imo, si Deus nunc Angelum de novo crearet et conservaret, minus durasset, quam alii, qui jam creati sunt, et si aliquem ex creatis annihilaret, minus ille durasset quam cæteri.

5. Secundo, id præcipue probat Bonaventura, quia repugnat durationi creatæ esse totam simul, quoniam alioqui simul in ea essent præsens, præteritum et futurum, sicut sunt in æternitate; hoc autem est impossibile; ergo. Sequela videtur manifesta, quia si illæ differentiæ essent successive in duratione creata et non simul, jam non esset illa duratio permanens, cum non habeat partes simul, sed unam post aliam; ergo, ut duratio permanens sit, necesse est ut illæ tres differentiæ, quæ a nobis concipiuntur ut distinctæ et habentes inter se ordinem, in tali duratione simul et indivisibiliter sint. Minor autem seu falsitas consequentis probatur, quia alias impossibile esset talem durationem semel existentem, non semper esse, quod convenire non potest durationi creatæ, ut certissimum est; nam saltem per divinam potentiam potest non esse; sequela vero patet, nam impossibile est facere, ut quod fuit, non fuerit, vel ut quod est, in sensu composito non sit pro eodem instanti in quo supponitur esse; ergo, si aliqua duratio creata talis est, ut in duratione de præsentis simul includat fuisse et futurum esse, impossibile est quin si semel supponatur esse, etiam fuerit et futura sit. Rursus si in ipso esse includit fuisse et futurum esse, non includit hæc intra aliquos definitos terminos; nulli enim assignari possunt, cum talis duratio semper possit magis et magis durare; ergo talis duratio includit semper fuisse, semperque futuram esse; ergo, sicut postquam supponitur esse de præsentis, non potest pro illo præsentis non esse, ita etiam non potest non semper esse, seu fuisse, ac futuram esse, quia in illa supposi-

tionem de presenti æque includitur suppositio totius præteriti, totiusque futuri.

6. Unde ulterius et consequenter infert Bonaventura, talem durationem necessario debere esse infinitam in actu, in ratione durationis. Patet sequela, tum quia illa duratio actu includit semper durare, et quidquid in presenti vel futura duratione concipi potest; at hoc est infinitum in genere durationis; ergo. Tum etiam quia hodierna duratio Angeli potest etiam esse cras et postredie, et sic in infinitum; vel ergo nunc habet actu durationem crastinam, et omnem aliam, et sic habet actu infinitam durationem; vel solum habet hodie in potentia crastinam durationem et sequentes, et ita fit, illam durationem non esse permanentem, neque totam simul, quandoquidem est in potentia, ut successione durationis augeatur.

7. Ultimo id confirmat S. Bonaventura testimonio Sacerdotum, qui ubique significant, divinæ æternitatis proprium esse totam simul esse absque successione præteriti et futuri; sentiunt ergo id non posse communicari durationi creatæ. Antecedens probatur a Bonaventura ex Hieronym., epist. 186 ad Marcel., dicente: *Tantum Deus est, qui non novit fuisse aut futurum esse*; sed ea verba non reperiuntur ibi, reperiuntur tamen in Glossa ordinaria, Exod. 3, quæ illa sumpsit ex Isidor., lib. 7 Etymolog., c. 1. Sed est notandum Isidorum non ponere illam exclusivam *tantum*, ita ut cadat in Deum, et excludat omnem creaturam, sed ita ut cadat in esse Dei, et excludat fuisse vel futurum esse; sic enim ait Isidorus: *Deus autem tantum esse novit, fuisse vel futurum esse non novit*; quo sensu nullam fere vim habent illa verba in presenti. Glossa tamen, a qua videtur Bonaventura illa sumpsisse, in prædicto sensu illa

nec in præteritum transiret, jam non esset tempus, sed æternitas. Scotus item similia fere verba affert ex Boet., 1 de Trinitat., scilicet, *quod tantum divinum nunc idem semper perseverat; nam nostrum semper fluit*.

Secunda sententia opposita, et vera.

8. Secunda sententia huic contraria est communis Theologorum; eam tenet D. Thomas, 1 p., quæst. 10, art. 4 et 5, et Quodlib. 10, art. 4; Capreol., in 2, dist. 2, quæst. 2; Cajetan. supra, et alii Thomistæ. Et in eadem inclinant Richard., 2, dist. 2, art. 1, quæst. 3; et Scot., quæst. 1; et Gabr., quæst. 1; Durand., quæst. 3; Ocham, in 2, quæst. 20. Eandem tenet Alens., 1 part., quæst. 12, memb. 9, a. 3; Albertus, de Quatuor coævis, quæst. 2, art. 6; Henric., Quodl. 5, quæst. 12; Ægid., in tract. de Mensura Angelor. Et hæc sententia mihi videtur vera et certa; ut tamen fundetur, et argumenta in contrarium facta dissolvantur, distinctius explicare oportet tum rem ipsam, tum modum concipiendi nostrum, ex quo oritur modus loquendi, qui sæpe est occasio errandi, attribuendo rebus id quod solum est in modo apprehensionis nostræ, quod in presenti quæstione maxime cavendum est.

Notationes ad resolutionem quæstionis.

9. Igitur imprimis distinguere oportet veram et realem successione ab imaginaria seu concepta. Ut enim sæpe dictum est, spatium seu intervallum illud, quod nos ut coexistens toti æternitati apprehendimus, per modum cujusdam successione a nobis cogitatur; tamen in re nihil est, nec veram successione realem habere potest. Unde de illo nunc non est sermo, quia illud non est in re, sed in intellectu nostro, et per consequens non existit in re, sed in intellectu nostro. Ad illud potest duratio successione appellari nisi in se habet intrinsecam et realem successione. Tamen quia illa non est vera et realis coexistentia, sed in conceptu, ad se ipsam tum maxime quia ex existentia solum resultat existens, tum deinde in intellectu, que potest esse successione, sicut et in intellectu successione in re demonstrata. Ex hoc igitur modo concipiendi nostra prædicta sumpta ad summum habentur, concipi a nobis durationem ad modum successione; hic vero imprimis avertendum est, ut non sit in re, sed in intellectu nostro.

10. Item considerandum est, quod illam potest duratio appellari solummodo, cum negativam seu privativam ex parte alterius

extremi; alteram positivam ex utraque parte. Suppono enim successione veram esse non posse nisi inter duo, quæ aliquo modo sint in re ipsa distincta; nam successione vera non est, nisi quando unum jam non est, sed fuit; aliud vero vel est, vel futurum est. Sicut autem non potest idem secundum idem esse et non esse, ita non potest in eodem secundum idem esse vera successione. Oportet ergo ut successione vera sit, aut inter duo entia, aut inter duas partes ejusdem entis, vel actionis, aut motus, vel certe inter esse, et non esse ejusdem rei. Et hanc ultimam voco successione privativam ex parte alterius extremi, quæ non est propria successione in ipsa re positiva, sed solum per respectum et habitudinem ad privationem sibi oppositam.

11. *Conservatio rei creatæ propriam habet modalem durationem.* — Tandem, quoniam Bonaventura distinguit inter esse rei creatæ, et conservationem ejus, advertendum est ex dictis in superioribus de causa efficiente, conservationem esse veram efficientiam et actionem ex natura rei distinctam a termino seu esse conservato per illam, quo fit ut ipsamet conservatio, sicut est modus quidam realis distinctus in re a forma seu entitate conservata, ita etiam habeat suum proprium esse modale (ut ita loquar) simili modo distinctum ab esse termini seu rei conservatæ, juxta doctrinam generalem superius traditam de esse existentie rei creatæ.

12. Ex quo ulterius necessario infertur, in conservatione rei, et re conservata, duas esse durationes ex natura rei distinctas. Patet primo ex dictis sect. 1, quia duratio in re non distinguitur ab existentia perseverante; ergo, sicut sunt duæ existentie ex natura rei distincte in conservatione rei, ita sunt etiam duæ durationes. Secunda, quia conservatio realis durat, et similiter non conservatio realis durat, et sic non durat conservatio per illam, que nihil durat per aliquid ex natura rei distinctum a se et sua essentia, ut supra prædictum est; ergo utroque durat per suam propriam durationem. Et inde fit ut, notata conservatione, et consequenter etiam duratione ejus addita, res conservata per illam actionem possit eodem perseverare in eodem esse, et in eodem permanentia essentiali, ut patet deo in dictis in hisce durationibus. Denique, sicut comparatur deo ad terminum in conservatione ad durationem terminum; habent ergo in re eandem distinctionem.

Prima assertio.

13. Dico jam primo: impossibile est in aliqua re esse positivam successione veram et realem, nisi in aliquo esse existentie talis rei sit realis successione et varietas. Debent autem hæc cum proportionem sumi; nam si in ipsa entitate rei dicitur esse successione, etiam erit in esse entitativo (ut sic dicam) ejusdem rei; si vero successione sit in aliquo modo rei, etiam in esse modali erit successione; si vero sit in aliquo accidente, similiter erit successione in aliquo esse accidentali. Atque hoc sensu dixit D. Thom. (et merito) implicare contradictionem, esse in aliquo successione absque variatione in esse, seu (quod idem est) absque innovatione in esse, videlicet, si hæc duo cum proportionem sumantur, ut declaratum est. Nec fortasse Bonaventura vult huic assertioni contradicere; non enim sine causa distinxit esse a conservatione, ut illam successione attribueret posset alicui rei vel modo reali, quem forte non negaret habere suum proprium esse modale; alioqui nihil esset distinctum ex natura rei ab alio; unde non magis posset esse in illo successione quam in alio. Ratio autem conclusionis est, quia realis successione positiva non est nisi in aliqua re aut modo positivo; ergo necessario esse etiam debet in esse talis rei aut modi. Patet consequentia, quia res non distinguitur a suo esse, nec etiam modus a suo proportionali esse. Secundo, quia duratio et existentia idem in re sunt; ergo si in duratione reali est successione realis, etiam in aliqua existentia reali debet esse realis successione. Denique idem ostendi potest inductione: nam si in substantia rei est successione, etiam in esse substantiali; si in operatione, etiam in esse operativo, et sic de cæteris, ut magis constat ex sequentibus.

Secunda assertio.

14. *Duratio in re ipsa creatæ caret omni successione.* — Hinc aliter habet, et alio sensu debet non solum durationem et sic, verum etiam non durationem creatæ, notandum est sit positivam, carensque non solummodo reali successione. Probat per hoc ex dictis, quia non requiritur dari esse existentie, in quo nulla sit realis varietas aut successione, ut de divino esse est demonstratum et demonstratum; ergo non requiritur dari durationem, in quo nulla sit realis varietas aut successione. Patet consequentia, quia si id esse suum intrinsecam durationem habet, ut precedenti

sectione ostensum est; et in duratione non potest esse varietas, si non sit in esse; ergo. Idemque discursus applicari potest ad durationem creatam, quia non repugnat dari esse creatum, in quo nulla sit varietas et successio; et illud habet suam intrinsecam durationem, cum vere ac realiter permaneat in esse; ergo in illa duratione nulla erit intrinseca et realis successio, cum hæc inseparabilis sit a variatione ipsius esse cuius est duratio, ut ostensum est. Antecedens autem huius rationis tam est evidens, quam notum est dari entia creata, permanentia multo tempore absque ulla variatione in esse, vel substantiali, vel aliquo accidentali, quod quidem in rebus incorruptilibus, de quibus nunc agimus, evidentiore est. Et si Bonaventura consequenter loquatur, non potest negare hanc assertionem; nam ipse concedit in esse substantiali cœli aut Angeli non esse successione, quia in eo non est mutatio nec variatio, solumque ponit successione in conservatione illius esse; ergo jam admittit aliquid esse creatum, in cuius permanentia intrinseca nulla sit successio; ergo necessario admittere debet aliquam durationem creatam, in qua non sit successio, nam ostendimus, durationem ipsius esse distinctam esse a duratione conservationis.

15. Dico tertio: duratio rerum incorruptibilium quantum ad esse earum, quæ ævum nominatur, est permanens absque ulla intrinseca variatione, vel successione reali quam in se habeat, vel in esse cuius est duratio. Hæc conclusio sequitur manifeste ex præcedentibus, eamque præter Scholasticos supra citatos, videtur docuisse August., 12 de Civit., c. 43, ubi discrimen constituit inter substantiam, seu (ut ipse loquitur) immortalitatem Angelorum, et operationes eorum, quod in his est successio præteriti et futuri, non vero in illa. Ex ipso etiam ævi nomine colligi potest, propterea attributum esse huic durationi, quia in hoc quamdam similitudinem habet cum æternitate, quod permanentiam habet, et intrinsecam immutabilitatem. Propter quod dixit August., lib. 83 Quaest., 49, id quod immortale est interdum appellari æternum, quamvis minus proprie. Ratio autem est evidens ex dictis, quia impossibile est in duratione esse realem successione, nisi etiam sit in illo esse, cuius est duratio; sed in esse rei incorruptibilis nulla est successio, ut etiam Bonaventura concedit; ergo neque in duratione. Major probata est supra, et de-

claratur amplius ex motu et duratione ejus; inde enim illa duratio, quæ est tempus, habet successione, quod motus in suo esse successione etiam habet. Propter quod recte dixit Aristoteles, 4 Physic., cap. 12, et 5 Metaph., c. 43, extensionem aut successione temporis oriri ex successione in motu, quantum ad esse ipsius motus: ergo, e contrario, ubi in ipso esse rei nulla est successio, neque etiam in duratione ejus.

16. Præterea confirmatur eadem major, quia vel duratio et esse considerantur prout in re sunt, et sic sunt idem absque distinctione in re; ergo non potest intelligi durationem habere realem successione, et non esse; nam hæ sunt proprietates oppositæ, scilicet, esse permanens et successivum, quæ non possunt eidem rei, prout eadem est, convenire. Vel consideratur duratio ut ratione distincta ab ipso esse; et sic concipitur vel per modum mensuræ ipsius esse (ut multi loquuntur), vel per modum cuiusdam accidentis efficientis ipsum esse; ergo debet concipi ut proportionata ipsi esse; ergo, si esse concipitur ut indivisibiliter permanens, mensura vel accidens ejus debet concipi ut indivisibile, et carens realibus partibus, quas necessario requirit realis successio. Tandem, ubi idem est effectus formalis, eadem est forma; sed quamdiu res idem omnino esse sine variatione retinet, idem est durans ac permanens in esse; ergo etiam duratio est omnino eadem; sicut ergo esse est idem sine variatione partium, ita et duratio.

17. Dices, quamvis esse non varietur, quia non augetur, variari tamen durationem, quia hæc fit major, atque ita etiam variari effectum formalem durationis, quia, licet sit idem durans, tamen est magis ac magis durans. Sed, ut dicemus solvendo argumenta, in hac locutione est æquivocatio; nam illi d *magis ac magis*, dicit solam denominationem extrinsecam per modum concipiendi nostrum, non reale augmentum. Alioqui, si pars durationis additur durationi, ergo vel adveniente una parte, alia prior transit et desinit esse, vel simul permanent posteriores partes durationis cum prioribus. Primum intelligi non potest; nam si esse Angeli idem omnino semper permanet, ita ut nihil in eo transeat aut esse desinat, seu inveteretur, quomodo potest aliquid durationis transire ac perire, cum duratio non sit nisi permanentia in esse? Item, quia tam incorruptibilis est duratio sicut ipsum esse; ergo non ma-

gis potest desinere secundum partes duratio, quam esse, nec magis potest assignari causa illius transitus aut desitionis. Secundum etiam non est intelligibile, quia in nulla duratione potest simul manere nisi aliquid indivisibile secundum successione; quod si aliquid successive factum contingit aliquando simul manere, accidentaria illi est talis successio, neque postea permanet ut successivum est, sed ut de se est permanens; ergo, si tota duratio, quæ a principio creationis usque nunc facta est in Angelo, in hoc nunc realiter manet tota simul, illa secundum se non includit successione; ergo neque est successive facta; nulla enim est causa aut necessitas talis successione; fuit ergo a principio tota in Angelo. Eo vel maxime, quod intelligi non potest quomodo duratio, quam nunc habet Angelus, habeat partes prius et posterius factas, cum nec ex parte subjecti, nec per modum intensionis aut extensionis permanentis possit illas habere. Non ergo potest intelligi successio aut variatio in duratione esse angelici, nisi etiam sit in ipso esse.

Quarta assertio.

18. In Angeli conservatione et duratione ejus non est ulla successio. — Dico quarto: in conservatione Angeli et duratione ejus nulla est etiam realis successio aut variatio; unde etiam ex hac parte duratio Angeli est ævum natura sua invariabile. Hæc conclusio probari primo potest, quia impossibile videtur variari actionem, nullo modo variato termino, aut principio, aut aliqua alia conditione ad agendum requisita; sed nihil horum variatur in continua Angeli conservatione; ergo illa continuitas actionis non est per variationem, neque per successione partium actionis, sed per simplicem permanentiam ejusdem indivisibilis actionis; ergo in esse illius actionis non est realis successio; ergo neque in duratione ejus, juxta principia jam demonstrata. Major probatur, quia si omnia rei principia sunt eadem, non potest res variari. Minor autem etiam est nota ex dictis, quia terminus illius actionis est esse talis rei, in quo non est varietas, ut etiam Bonaventura concedit; agens vero est idem, scilicet Deus, et cum eisdem conditionibus, ut per se constat.

19. Responderi potest, non repugnare variari actionem circa eundem terminum, et ideo posse etiam conservationem ipsam esse

continue successivam, etiam si terminus ejus omnino idem sit. Quæ responsio est consentanea iis quæ supra diximus de causa efficiente et de actione, ubi ostendimus posse eundem effectum una actione fieri, et altera conservari.

20. Sed circa hanc responsionem multa dicenda occurrunt. Primum est, etiam si consideremus continuationem conservationis esse posse, vel etiam esse per variationem in sola actione, et non in termino ejus, non evitari, quin saltem duratio ipsius termini sit absque variatione, atque ita illa erit ævum, de quo agimus. Assumptum patet, tum quia ipsa duratio rei, quæ conservatur, in re ipsa est terminus actionis conservativæ ut sic; nam conservatio tendit directe, ut res permaneat in esse, quod habet formaliter per durationem; ergo si in termino conservationis non est varietas, nec etiam erit in duratione illius termini. Imo, etiam si quis contendat durationem rei non esse formalem terminum conservationis, sed consequi ad esse, quod est terminus ejus, nihilominus non est cur neget tam invariabilem esse durationem sicut ipsum esse. Sicut etiam intellectus, qui consequitur terminum creationis et conservationis, invariabiliter semper est idem, etiam si conservetur illa actione variabili; cur enim, si terminus primarius dicitur esse invariabiliter idem, etiam si conservatio successive continuetur, non erit etiam eadem omnino duratio, et quælibet alia proprietas, quæ intrinsece comitatur talem terminum?

21. Deinde dicitur, etiam si demus conservationem ejusdem rei permanentis posse fieri a Deo per continuatam actionem successivam propter libertatem talis agentis, non tamen id fieri posse a causa naturaliter agente, et conservante rem, quia in hujusmodi causa, nulla potest ratio afferri, ob quam mutet seu variet actionem; quod efficaciter probat ratio facta, quia ibi concurrunt omnia principia determinantia tale agens ad hanc actionem; ergo non potest naturaliter actio variari, nisi intercedat voluntas primæ causæ.

22. Ex quo ulterius dicitur, esto demus non esse necessarium, saltem posse Deum, eadem actione indivisibiliter permanente, conservare hujusmodi rem, cuius oppositum videtur supponere Bonaventura; alias nihil posset ex necessaria continuatione conservationis colligere. Quod autem id sit possibile, et in voluntate Dei positum, patet, quia si omnia principia actionis considerentur, non